Calendarius romanus-I

Autor:
Data de publicació: 01-11-2009

La raça humana és l'única que s'ha sincronitzat amb la Lluna per als seus cicles de fertilitat femenina, el seu cicle de 29 dies ho marca fins i tot en el nom "menstruum". By the way, no vull semblar masclista així que afegeixo el comentari de Sigmond Freud: "Els homes també tenim un cicle en la nostra sexualitat".. així que no és estrany que a l'inici totes les cultures hagin tingut calendaris lunars, passant a soli-lunars quan van passar de caçadors a recol·lectors, calendari xinès, calendari jueu, calendari àrab, i finalment la cultura grega (Sosígenes) sota el comandament romà (Juli César) definís el nostre calendari.

La raça humana és l'única que s'ha sincronitzat amb la Lluna per als seus cicles de fertilitat femenina, el seu cicle de 29 dies ho marca fins i tot en el nom "menstruum". By the way, no vull semblar masclista així que afegeixo el comentari de Sigmond Freud: "Els homes també tenim un cicle en la nostra sexualitat".. així que no és estrany que a l'inici totes les cultures hagin tingut calendaris lunars, passant a soli-lunars quan van passar de caçadors a recol·lectors, calendari xinès, calendari jueu, calendari àrab, i finalment la cultura grega (Sosígenes) sota el comandament romà (Juli César) definís el nostre calendari.

EL CALENDARI ROMÀ

El Calendari a Grècia i Roma estava relacionat amb la religió i amb les estacions agrícoles. No era igual per a totes les ciutats, ni tan sols era igual cada any. Constava, al principi, de 10 mesos, 5 de 31 dies i 5 de 29, com el cicles lunars, en total 300 dies. Hi havia un període anomenat Hibernus fins a completar els 354 dies de l'any lunar. En llatí, la paraula «mensis» (mes) significava «lluna», així la paraula també llatina «luna» vindria de «mensis luc(i)na»: «lluna brillant» que al final va passar a ser només "lu-na": «luna».

La llegenda atribueix al segon rei romà, Numa Pompilius, l'addició de dos mesos més, gener i febrer, que són els dos últims mesos de l'any.

Les hores del dia
El dia estava dividit en 24 hores, 12 diürnes i 12 nocturnes (dividides en quatre vigílies), però no tenien la mateixa durada ja que depenia de les hores de sol,. El temps es mesurava amb rellotges de sol, solàrium. També es coneixia l'ús de la clepsydra, (rellotge d'aigua), així com el rellotge de sorra.

Amb sol:

Hivern

Hora
Des de
Fins

I. prima
7:33
8:17

II. secunda
8:17
9:02

III. tertia
9:02
9:46

IV. quarta
9:46
10:31

V. quinta
10:31
11:15

VI sexta
11:15
12:00

VII. septima
12:00
12:44

VIII. octava
12:44
13:29

IX nona
13:29
14:13

X. decima
14:13
14:58

XI. undecima
14:58
15:42

XII duodecima
15:42
16:27

Estiu

Hora
Des de
Fins

I. prima
4:27
5:42

II. secunda
5:42
6:58

III. tertia
6:58
8:13

IV. quarta
8:13
9:29

V. quinta
9:29
10:44

VI sexta
10:44
12:00

VII. septima
12:00
13:15

VIII. octava
13:15
14:31

IX nona
14:31
15:46

X. decima
15:46
17:02

XI. undecima
17:02
18:17

XII duodecima
18:17
19:33

Sense sol:

la prima vigília de 6pm a 9pm, la secunda vigília de 9pm a 12pm la tertia vigília de 12am a 3am la quarta vigília de 3am a 6am

Els dies de la setmana

En l'època de la República i principis de l'Imperi el calendari romà desconeixia la divisió del mes en setmanes, tot i que sí posseïa les anomenades nundinae (de novem : nou i dies : dies), perquè després de nou dies de treball descansaven intercalant un dia de mercat (és a dir 10 dies en total). Aquests dies entre mercats es designaven: A, B, C, D, E, F, G i H, que es succeïen correlativament començant a nomenar amb A des de les calendes de gener.

La septimana

Va ser TOT JUST "abans d'entrar el cristianisme a l'Imperi", al segle II, quan va aparèixer la setmana de set dies: septimana (de septem : 7 i manus : mà o grapat) que és la que tenim actualment, ja que, a la septimana, cadascun dels set dies estava consagrat a una divinitat NO CRISTIANA. El primer i l'últim estaven dedicats a la Lluna i al Sol i els cinc restants a déus: Mart, Mercuri, Júpiter, Venus i Saturn. Aquests noms els portaven també els planetes coneguts.

Dilluns -llatí "lunae dies", dia de la lluna. S'atribueix a la lluna una certa influència sobre els éssers humans.
Dimarts -llatí "martis dies", dia de Mart. Mart era el déu de la guerra.
Dimecres -llatí "mercuri dies", dia de Mercuri. Era el déu del comerç i el dels viatgers, per aquest motiu els seus temples s'edificaven a l'entrada dels pobles.
Dijous -llatí "jovis dies", dia de Júpiter. El déu del cel, de la llum del dia, del temps atmosfèric.
Divendres del *Divendres -llatí "veneris dies", dia de Venus. Abans de la fundació de Roma, Venus era venerada com la deessa protectora dels horts, però a partir del segle II aC. se la va denominar deessa de l'amor.
Dissabte -llatí "saturnis dies" substituït pels cristians pel sabbatum, de l'hebreu "sàbat" que significa descans. Per als hebreus i la gent que viu a Israel és l'últim dia de la setmana.

Diumenge -llatí "solis dies", substituït pels cristians posteriorment, del llatí "dominicus dies", dia del Senyor.

Cal recordar que en altres llengües romàniques es manté els corresponents noms dels dies de la setmana, derivats igualment d'aquests noms romans. És més, en llengües no romàniques, com l'anglès, el dilluns (Monday) està també dedicat a la Lluna (Moon), dissabte (Saturday) a Saturn (Saturn) i diumenge (Sunday) al Sol (Sant). A més a més el dijous és el "dia de Thor", el déu del tro en la mitologia germànica, comparable a Júpiter (Zeus) déu del tro i el llamp.

És molt curiós també (i denota una emprenta catalana) que a sudamèrica emprin la construcció catalana: Día-Lunes, Día-Martes, Día-Miércoles, Día-Jueves, Día-Viernes, Día-Sábado, Domingo.. (Di-lluns, Di-marts, Di-mecres, Di-jous, Di-vendres, Di-ssabte, Diumenge)

Els mesos
L'any començava l'1 de març i els mesos eren:

Martius, dedicat a Mart també era venerat com una divinitat de la vegetació, ja que en aquest mes comença la primavera i amb ella el florir de les plantes. (31 dies).

Aprilis, derivat de aperire (Aperta), obrir, perquè la terra s'obre aquest mes, "les flors" també té a veure amb una veneració a "Aper", senglar venerat pels romans i l'etimologia d'origen oriental "Encenalls" següent, és a dir, següent al primer mes, ja que és el segon (30).

Maius consagrat a Maia, una de les set filles del personatge mitològic grec Atles i Pléyone, també s'identifica amb una deessa unida a Vulcano, o amb dos "maiorum" gent gran, amb la qual cosa aquest seria el seu mes (31).

Juny dedicada a la deessa etrusca Iuno, molt venerada per les dones casades i les joves que es disposaven a donar a llum (30).

La resta de mesos adquiria el seu nom segons l'ordre numèric Quintilis (31), Sextilis (30), September (30), October (31), November (30) i December (30). Hi havia un període anomenat Hibernus fins a completar els 354 dies de l'any lunar.

Dies feriae
Els dies festius del calendari romà eren marcats pel Pontifex Maximus, qui decidia quan es podien realitzar activitats públiques i privades.

El seu nom en Llatí manté una semblança amb el terme en català, festius. Eren un dia de descans, encara que la seva relació amb la religió era fonamental. Dies feriatus era com es coneixien i podien dividir-se en feriae publicae i privatae. Els de tipus stativae eren de data fixa i els conceptivae marcats pels pontífexs. A continuació una llista dels diferents feriae i els seus corresponents abreviatures: AGO Agonalia, ARM Armilustrium, CAR Carmentalia, CER Cerialia, CON Consualia, DIV Divalia, EQU Equirria, FER Feralia, FON Fontinalia, FOR Fordicia;FUR Furrinalia, LAR Larentalia, LIB Liberalia, LUC Lucaria, LUP Lupercalia, MAT Matralia, MED Maditrinalia, NEP Neptunalia, OPA Opiconsivia, PAR Parilia, POP Poplifugia, POR Portunalia, QRCF Quando Rex Comitiavit Fas, QSDF Quando Stercur Delatum Fas, QUIN Quinquatrus, QUIR Quirinalia, REG Regifugium, ROB Robigalia, SAT Saturnalia, TER, Terminalia, TUB Tubilustrium, VES Vestalia, VIN Vinalia, VOLK Volcanalia, VOLT Volturnalia.

Els dies del mes
Des de mitjan segle II a.C. els mesos eren de 29 dies, menys Martius, Maius, Julius i October que en tenien 31 i Februarius que només en tenia 28.

Els dies no es definien de forma correlativa els romans assenyalaven al mes tres dates fixes que el dividien en parts desiguals:

Kalendae
(les Kalendas): dia 1 del mes.

Martius, Maius, Iulius, October

Nonae
(les Nonas): dia 5 del mes.
dia 7 (mesos de 31 dies).

Idus
(els Idus): dia 13 del mes.
dia 15 (mesos de 31 dies).

Per indicar aquests dies 1, 5 i 13 o bé l'1, 7 i 15 (31 dies: Martius, Maius, Iulius, October) es deia Kalendis , Nonis i idibus respectivament.

Així per exemple:

Nonis Ianuaríis : en les Nonas de Gener: 5 de gener
Kalendis Iuniis : en les Calendas de Juny: l'1 de juny, etc.

Si cal nomenar el dia anterior o posterior a aquestes dates fixes es deia simplement pridie o postridie seguit de la data.

Per exemple:

Pridie Nonas Octobres : el dia abans de les Nonas d'Octubre: el dia 6 d'octubre.
Postridie Nonas Octobres : el dia després de les Nonas d'Octubre: el dia 8 d'octubre.

Per a indicar els altres dies, cal referir-se sempre a la data fixa següent , és a dir a les Calendas, Nonas o Idus que segueixen, i dir els dies que falten perquè arribi aquesta data -tenint en compte que la manera d'explicar dels romans incloïa tots dos: aquell dia i el dia actual-.

És a dir: si estem en un dimarts i el Idus toca un Dijous, no ens referirem com que falten dos dies per als Idus (dimecres + dijous), sinó que ens referirem al fet que falten 3 dies per als Idus, incloent "els idus i el dia actual" en el recompte (Dimarts, dimecres i dijous)

Així per exemple:

Diem tertium ante Idus Septembres : el dia tercer abans dels Idus de Setembre: l'11 de Setembre.
Diem sextum ante Kalendas Martias : el dia sisè abans de les Calendas de Març: el dia 24 de Febrer.

Les dates fixes a què ens estem referint corresponien amb les fases de la Lluna en el cicle es basava el mes:

Les Kalendas corresponen a la lluna nova
Les Nonas al quart creixent
Els Idus a la lluna plena.

Numa Pompilius
A un moment donat els Etruscs van introduir els mesos de Ianuarius i Februarius. Va ser Numa Pompilius (716-673 aC.) qui els va posar al començament de l'any: Ianuarius, dedicat a Janus déu de les portes i, Februarius, dedicat a Plutó (Februus), déu de l'infern i dels morts, però una vegada que la dinastia va ser expulsada al segle VI aC., va tornar a ser Martius el primer mes de l'any fins que a mitjans del segle II aC. Ianuarius va tornar a ser el primer, desincronitzant definitivament, el nom ordinal dels sis darrers mesos i el seu lloc. El fet de posar Februus a final de l'any, es va

consagrar com un ritu de purificació, perquè els difunts no fessin mal o no molestessin. A part d'això es va reduir el nombre de dies dels mesos per sumar un total de 355 dies, de manera que adaptava el calendari al cicle lunar. Els mesos quedarien així:

Ianuarius (29 dies), Februarius (28), Martius (31), Aprilis (29), Maius (31), Iunius (29), Quintilis (31), Sextilis (29), September (29), October (31) , November (29) i December (29).

No existien mesos amb nombre de dies parell, perquè els primers romans els consideraven de mala sort, excepte el mes de febrer, i per aquesta mateixa raó l'any tenia 355 dies, en lloc dels 354 dies del cicle lunar.

Calendari pre-julià
Mercedonius (intercalars)
Cada dos anys s'hi afegia un mes de 22 o 23 dies (Mercedinus, o mercedonius). Aquest mes s'intercalava entre el 23 i el 24 de febrer, i els quatre dies que quedaven de febrer es consideraven inclosos dins mercedonius. Així l'any tenia un total de 366 dies i quart. Per evitar aquest desfasament l'any 450 aC. es va acordar que cada vuit anys s'intercalaria tres vegades el Mercedinus: la octoetérida.

La "octoetérida"
es fonamenta en els càlculs que va realitzar Cleostrat de Tenedos l'any 500 aC. La intercalació, i el còmput dels anys, estava en mans dels sacerdots, els quals obraven, segons els seus interessos. Les regles de càlcul del calendari van ser secretes fins que Cneo Flavi les va robar al 304 aC. De fet el sistema era massa complicat i arbitrari.

Calendari julià
Tot i aquestes intercalacions, en temps de Juli Cèsar hi havia ja un desfasament de tres mesos entre l'any civil (sinòdic) i l'astronòmic (solar), per la qual cosa es feia imprescindible una reforma. El desajust era tan gran que l'Emperador va encarregar a l'astrònom grec Sosígenes d'Alexandria que preparés la reforma del calendari.

Sosígenes va aconsellar abandonar el calendari lunar per adoptar un calendari basat únicament en l'any solar. Juli Cesar va decretar d'acord amb això que cada any tindria a partir de llavors 365 dies, afegint-se un dia extra cada quatre anys (any que més tard es va venir a anomenar de traspàs o bisextil), al mes de febrer. Per compensar el desfasament acumulat, es va decretar que l'any 46 aC. tindria 445 dies. En honor del reformador, es va canviar el nom d'un mes, que es va anomenar juliol.

Aquest calendari es coneix des de llavors com Calendari julià i encara és usat avui dia en algunes esglésies orientals. A Occident va estar en ús fins el 1582, any en què el papa Gregori XIII el va corregir i és el que utilitzem en l'actualitat o Calendari gregorià .

En resum el calendari des de l'època imperial fins a l'any 1582 amb la reforma gregoriana, era:

Ianuarius (30 dies), Februarius (28), Martius (31), Aprilis (31), Maius (31), Iunius (30), Iulius (31), Augustus (31), September (30), October (31) , November (30) i December (31).

Cada 4 anys s'afegia un dia extra al mes de febrer per corregir el desfasament amb el calendari Astronòmic anomenat any de traspàs o bisextil.

Durant l'època imperial, quintilis i sextilis van ser substituïts per Juliol i Agost en honor de Juli Cèsar i d'Octavi August.

Calendari gregorià
En temps de Colom hi havia ja un desfasament de 11 dies entre l'any civil (sinòdic) i l'astronòmic (solar). El papa Gregori XIII va manar la reforma del calendari amb la "Bulla Inter-gravissima", atribuint-li la fórmula al calabrès Luigi Giglio, que de fet ja havia mort. (al dia 4-octubre-1582 li va seguir el dia 15... Va ser la nit més llarga de la història, curiosament en ella hi va morir Sta. Teresa de Jesús).

Els mesos van seguir sent:

Ianuarius (30 dies), Februarius (28), Martius (31), Aprilis (31), Maius (31), Iunius (30), Iulius (31), Augustus (31), September (30), October (31) , November (30) i December (31).

També, en els anys anomenats de traspàs o bisextils, s'afegeix un dia extra al mes de febrer per a corregir el desfasament amb el calendari Astronòmic.

Però amb la diferència que en el calendari gregorià, són bisextils els anys múltiples de quatre, exceptuant els múltiples de cent, però tenint en compte que els múltiples de 400 sí que ho són (el dos mil, per exemple, ho va ser). Queda així un any de 365,2425 dies (amb un error d'un dia cada 3.300 anys aproximadament).

Era Romana: Ab urbe condita
Any de referència i mesurament cronològic dels anys
Els romans comptaven els seus anys, als documents oficials, en base a qui governava: reis, cònsols o emperadors (p.e.: Era de Dioclecià)

En l'era Republicana els anys es mesuraven en base als que van ocupar el càrrec de Cònsol, és a dir que no s'explicaven literalment. Vegem un exemple d'això: L'any que actualment anomenem 49 AC, per als Romans, seria anomenat com "L'any dels cònsols de Claudius Marcellus i Cornelius Lentulus".

AUC - Ab urbe condita (Des de la fundació de Roma)
Posteriorment per qüestions de conveniència es va començar a utilitzar un sistema de datat en base a una data patró -exactament com ho fem avui dia-. Els es van numerar en relació a Ab urbe condita (des de la fundació de Roma), la qual data del 753 AC -Si bé no és l'única data que s'estudia és la més acceptada actualment-. El terme en Llatí per definir l'any patró era Ab Urbe Condita, i s'abreujava AUC. Per tant l'any en què va néixer Juli Cèsar, per a nosaltres 100 AC, l'equivalent romà seria 653 AVC -recordem que urbs en Llatí és VRBE-. Tenint en compte aquestes dues dades podem dir que la nostra denominació moderna 49 AC, per als romans seria "L'any del consolat de Claudius Marcellus i Cornelius Lentulus" o el 461 AVC

Una cosa a tenir en compte quan es llegeixin textos originals i es pretengui calcular les dates que subministren els autors és que no tots els romans estaven d'acord respecte a l'any de la fundació de Roma, per la qual cosa és normal trobar diferents dates per a un mateix any en particular en base als càlculs propis de l'autor.

Va ser Terenci Varró qui va establir, definitivament, que la fundació de Roma havia tingut lloc l'any 753 aC. No obstant això va haver-hi intents anteriors com el de Fabi Pictor, que la va establir al 747 aC. Polibi, 750 a.e.c . Marc Porci Cató, 751 a.e.c . i Verri Flac, 752 a.e.c . dades que s'han de tenir en compte a l'hora de datar fets. Titus Livi s'adhereix a la data de Cató, encara que en ocasions fa servir la de Fabi Pictor. Ciceró fa servir el còmput de Varró, que al final és l'usat per Plini, i l'emprat pels historiadors moderns. Aquesta era començava el 21 d'abril, encara que normalment es redueix a l'1 de gener.

Curiositats

Regifugium era la festa que marcava el cap d'any al febrer, aquesta festa estava associada a la Terminalia - últim dia de l'any- .
Donada la manipulació política del calendari i els mètodes poc eficients per a calcular els mesos intercalars, el calendari pre-julià va arribar a tenir un error tal de 4 mesos pel que fa a les estacions de l'any.
Una de les millors maneres de saber quant desfasat estava el calendari antic pel que fa a l'estació anual és llegint les cròniques de batalles. En aquestes gairebé sempre es cita el clima i el mes de l'any en què van ocórrer.
El famós historiador Will Durant en un "paper" per a un grup universitari va proposar que les dates divisòries (idus, nones, etc.) tocaven generalment en dies imparells ja que era molt difós creure que els números parells portaven mala sort.
El sistema amb el qual els romans comptaven els dies del mes - per divisors - va durar fins ben entrada l'Edat Mitjana. Això es pot observar en els treballs literaris seculars de l'època.
La paraula nefast prové dels dies ne-fasti (dies no-calendari). Si bé no tenien cap caràcter que indiqués cap tragèdia ni un mal dia, gradualment la població els va començar a considerar dies foscos.